

Eerste bijlage bij de brief van M.J. Boereboom (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid) mede namens EZ, VWS en BZK over 'Agenda Pensioen 2020' en de 'Agenda Pensioen, Zorg, Wonen'

Directoraat-Generaal Werk

Agenda Pensioen 2020
(versie april 2015)

Datum
15 JULI 2015
Onze referentie
2015-0000155854

Met Netspar is afgesproken regelmatig af te stemmen welke onderzoeksvragen op welk moment prioriteit hebben (zie tweede bijlage bij deze brief). In de periode april 2015 - april 2019 dienen in ieder geval de onderstaande onderwerpen te worden opgepakt. De eerste zes onderwerpen zijn nu urgent en zullen al in (de eerste helft van) 2015 worden opgepakt. In overleg zullen die onderwerpen al dan niet nader worden uitgediept. De laatste twee onderwerpen zijn van belang voor de langere termijn

1. Mogelijkheden tot keuze in aanvullend pensioen

- Welke keuzes bestaan al in Nederlandse pensioenregelingen (o.a. hoog/laag constructies bij uitkeringen; vroeger of later met pensioen, deeltijdpensioen, banksparen, shoppen bij inkoop) ?
- Wie maakt hiervan gebruik en hoe worden de keuzemogelijkheden door deelnemers gewaardeerd ?
- Welke keuzen zijn denkbaar en gewenst in pensioenregelingen (ook in internationaal perspectief en gebruik makend van internationale ervaringen) ?

2. Belang van risicodeling en individueel maatwerk

Risicodeling tussen generaties levert welvaartswinst op als toekomstige generaties bereid en in staat zijn in de huidige risico's te delen. Risicodeling met toekomstige opbouw kan verstoord worden door discontinuïteitsrisico's zoals het wegvallen van de sponsors of onvoorziene aanpassingen van de regelgeving. Ook kan de organisatie van risicodeling in collectieve systemen ten koste gaan van afstemming van het pensioen op individuele voorkeuren. Kwantificering van de betekenis van risicodeling en afweging met discontinuïteitsrisico en met de welvaartswinst van maatwerk kan inzicht bieden in deze afweging.

3. Doorsneesystematiek en transitieproblematiek (zie ook SER rapport)

Door de doorsneesystematiek zit er een omslagcomponent in de aanvullende pensioenen. Het CPB heeft deze component berekend op 9% van het totale pensioenvermogen. Afschaffen van de doorsneesystematiek leidt dus tot overgangsproblematiek. Het doordenken van mogelijke transitie scenario's en kwantificering van de effecten daarvan dient inzicht te verschaffen in de manier waarop de overgangsproblematiek geadresseerd kan worden.

4. Voordelen maatwerk, ook t.a.v. rentegevoeligheid pensioeninkomen ouderen (zie ook SER rapport)

Maatwerk in risicotodeling kan ervoor zorgen dat groepen deelnemers aan een pensioenregeling elk het meest passende beleggingsrisico lopen. Internationaal is b.v. gebruikelijk dat jongeren meer risico lopen op aandelenmarkten dan ouderen. Eventueel kan ook gedacht worden aan afstemming op andere karakteristieken van de deelnemer, zoals het bezit van een eigen woning. Ook de mate waarin renterisico wordt gelopen kan worden afgestemd op karakteristieken (leeftijd) van de deelnemer. In de huidige systematiek is het pensioeninkomen van ouderen gevoelig voor renteschommelingen. Enerzijds hangt dat samen met de afruil met

het afdekken van inflatierisico; anderzijds is het de vraag of door het huidige collectieve contract renterisico van jongeren naar ouderen wordt herverdeeld. Nagegaan dient te worden of en hoe het pensioeninkomen van ouderen minder rentegevoelig gemaakt kan worden zonder de belangen van andere deelnemers te schaden.

Directoraat-Generaal Werk

Datum

15 JULI 2015

Onze referentie

2015-0000155854

5 Keuzearchitectuur en zorgplicht

Keuzevrijheid is een belangrijke thema in de actuele pensioendiscussie, zoals ook blijkt uit de uitkomsten van de pensioendialoog. Meer keuzevrijheid kan aantrekkelijk zijn om het pensioen af te stemmen op voorkeuren en omstandigheden van de deelnemer. Keuzevrijheid kan ook leiden tot ongewenste keuzes en slechte pensioenuitkomsten voor de deelnemer zoals internationale ervaringen ook laten zien. In dit project zal worden nagegaan hoe de keuzemogelijkheden voor deelnemers zouden moeten worden vormgegeven om ongewenste uitkomsten te voorkomen en welke rol zorgplicht daarbij kan spelen.

6 Historisch onderzoek naar de totstandkoming van het pensioenstelsel.

Sinds bijna honderd jaar wordt er in Nederland in diverse vormen verplicht en georganiseerd gespaard voor pensioen. Op welke wijze kwam dat tot stand en wat zijn daarbij motieven en afwegingen geweest? Welke lessen zijn daaruit te trekken voor de huidige discussie over de toekomst van het pensioenstelsel? Als eerste stap zou het onderzoek zich kunnen toespitsten op de rol van sociale partners in de totstandkoming en uitvoering van pensioenregelingen (zie ook onderwerp 7).

7 Verantwoordelijkheidsverdeling nader bezien

Vanuit verschillende rollen dragen de overheid, de sociale partners en de deelnemer zorg voor een goede oudedagsvoorziening. In Nederland is het aanvullende pensioen ontstaan vanuit het arbeidsvoorwaardenoverleg tussen werkgevers en werknemers. Ook in de toekomst zullen sociale partners naar verwachting een belangrijke verantwoordelijkheid blijven dragen voor een goed aanvullend pensioen. De invulling van die rol kan echter wel veranderen, afhankelijk van keuzes die worden gemaakt bij de inrichting van het stelsel. Onderzoek kan inzicht verschaffen in de wijze waarop de een herziene verantwoordelijkheidsverdeling kan aansluiten bij veranderende maatschappelijke opvattingen.

8 Marktordening

Nieuwe maatschappelijke inzichten en nieuwe inrichting van de regelgeving kunnen belangrijke consequenties hebben voor de marktordening. Regelgeving bepaalt welke diensten op het terrein van pensioen en verzekeren door welke aanbieder mogen worden aangeboden. Nagegaan zal worden welke argumenten er voor pleiten deze regelgeving aan te passen dan wel juist in stand te houden, mede in het licht van de Europese regelgeving.

Agenda Pensioen - Zorg - Wonen - Werk

(versie januari 2015)

Met Netspar is afgesproken regelmatig af te stemmen welke onderzoeksvragen op welk moment prioriteit hebben (zie tweede bijlage bij deze brief). In de periode april 2015 - april 2019 dienen in ieder geval de onderstaande onderwerpen te worden opgepakt.

1 Scenario's voor integrale benadering pensioen - wonen- zorg - werk

Internationaal vergelijkend onderzoek naar de samenhang tussen pensioen en de andere pijlers van de oude dag: zorg, wonen en werk. Dit vereist een integrale visie op het gehele stelsel van pensioen, zorg, en woonbeleid gericht op ouderen. Een belangrijke vraag betreft de afstemming tussen deze onderdelen. Uitgaande van een inventarisatie van knelpunten op het gebied van PZWW in Nederland wordt onderzocht welke lessen kunnen worden getrokken uit buitenlandse ervaringen voor het beleid in Nederland. Hierbij gaat het met name om de samenhang tussen de verschillende domeinen. Scenario analyse kan hierbij ondersteunend zijn om de problemen en oplossingsrichtingen op lange termijn in kaart te brengen.

2 Onzekerheden en bestedingsbehoeften op oude dag

Welke risico's lopen ouderen na hun pensioen? Waarom sparen veel ouderen door na hun pensioen? Welke onzekerheden doen zich voor bij de bestedingsbehoefte van ouderen bijvoorbeeld door ziekte, verlies van partner, noodzakelijke woningaanpassing, enz. Stijgen of dalen de bestedingen van huishoudens bij ziekte? Wat is de betekenis van eigen besparingen en de eigen woning voor de financiering van de oude dag en hoe hangen die samen met eigen bijdragen en vermogenstoetsen? Hoe is de woonsituatie van huishoudens en de mobiliteit bij veranderingen in inkomen en gezondheid? Voortbouwend op het werk van Alessie, Knoeff, Goudswaard en door het ontsluiten van nieuwe databestanden liggen hier grote mogelijkheden om het inzicht op deze terreinen te vergroten. Combinatie van individuele gegevens met CPB scenario's voor de ouderenzorg, ZVW lasten, woonlasten e.d. op lange termijn kan inzicht verschaffen in de toereikendheid van pensioenen. Bij dataverzameling wordt samenwerking gezocht met andere partijen (CBS, DNB, RIVM, CPB, Nibud, etc.) Bij dit onderzoek wordt nadrukkelijk gekeken naar de heterogeniteit van huishoudens. Maatwerk vereist dat er goed inzicht bestaat in de grote diversiteit tussen huishoudens wat betreft inkomensbronnen en bestedingen op de oude dag.

3 Kunnen eigen besparingen bijdragen aan de zorgkosten op oude dag?

De kosten voor langdurige zorg zijn geconcentreerd aan het einde van het leven. Door de vergrijzing nemen de lasten voor de overheid toe. Door de hervormingen in de langdurige zorg komt meer verantwoordelijkheid bij individuele huishoudens te liggen. Wat betekent dit voor het inkomen op oude dag en de onzekerheden daarin? Kan zorgsparen of het flexibiliseren van pensioenen hier bijdragen aan een oplossing? De langdurige zorg wordt op dit moment aan de basis collectief geregeld via de WMO en de AWBZ. Een deel van de verzekerde zorg wordt overgeheveld naar verzekeraars; dit levert vragen rond risico-selectie en uitvoering. Voor de grote kosten buiten de collectieve zorg (bijv. luxere verpleegzorg) is het de vraag of er een markt ontstaat voor aanvullende particuliere verzekeringen. Zo'n markt zou ook de druk op de collectieve voorzieningen (WMO) kunnen verminderen. In de VS bestaat een beperkte - door de overheid gefaciliteerde - markt voor dergelijke verzekeringen. Dergelijke internationale ervaringen kunnen inzicht verschaffen in de mogelijke ontwikkelingen in Nederland.

4 Flexibiliteit in pensioenen (zie ook thema 5 bij Pensioen2020)

Flexibiliteit in pensioenen kan bijdragen om besparingen en uitkeringen beter af te stemmen op de individuele omstandigheden. Flexibiliteit in de opbouw, bijvoorbeeld door substitutie tussen pensioenopbouw en financiering van de eigen

woning, kan helpen om bestedingsmogelijkheden van huishoudens beter af te stemmen op "dure tijden". Flexibiliteit in de uitkeringsfase kan bijdragen om bijv de woonsituatie aan te passen aan de oude dag (bijv. aanleggen van een traplift) of aan het treffen van een voorziening voor dure langdurige zorg. De belangrijke onderzoeksvraag is bij welke beslissingen een zeker mate van vrije keuze worden toegelaten, zonder dat het tot schadelijke effecten leidt in de vorm van verkeerde individuele beslissingen en ongewenste risicoselectie en aantasting van de solidariteit. Hoe kan het pensioenstelsel – realistisch- worden aangepast om meet maatwerk en keuze toe te laten?

Directoraat-Generaal Werk

Datum
15 JULI 2015
Onze referentie
2015-0000155854

5 Flexibele uittreding, deeltijdpensioen, doorwerken na pensioen, informele zorg en arbeidsmarkt

Werknemers treden later uit en blijven langer maatschappelijk actief, ook na de officiële pensioenleeftijd. Deeltijdpensioen kan bijdrage aan de overgang van formeel werk naar pensioen. Ook kan het een rol spelen bij de bevordering van informele zorg. Nieuwe databestanden (stream, PIAK) maken het mogelijk om inzicht te krijgen in aard en omvang van informele zorg en in de substitutierelaties met arbeidsmarktparticipatie. Ook gezondheid speelt hierbij een voorname rol bij de keuzes rond pensioenering. Deeltijdpensioen kan wellicht ook een bijdrage leveren aan de vermindering van de effecten van de ongelijkheid in gezondheid tussen hoog- en laagopgeleiden.

6 Neutrale fiscale behandeling van sparen voor zorg, wonen, pensioen

Op dit moment worden er verschillende regimes voor de belasting van vermogen en besparingen. Ook bij inkomens- en vermogenstoetsen in bijv. de AWBZ wordt op verschillende manieren omgegaan met alternatieve vermogensvormen (pensioen, eigen woning, private besparingen). Samen met een bezinning op het Witteveenkader (dat nu afgeleid is van opbouw van rechten) past bij herijking van het beleid t.a.v. de oude dag ook een bezinning op de fiscale behandeling van vermogen in brede zin.

7. De rol van pensioenfondsen, verzekeraars, corporaties bij zorg en wonen

Investerings in de eigen woning zijn illiquide voor het individu. Ook de financiering via hypotheek ligt voor lange tijd vast. Verzekeraars en pensioenfondsen zijn in toenemende mate geïnteresseerd in deze illiquide beleggingen. Dit kan een gunstige werking hebben op de woningmarkt en tegelijkertijd de balansen van banken verkorten. Het kan ook mogelijkheden bieden om de woningmarkt voor ouderen in beweging te krijgen door te investeren in meer flexibele woningen, flexibele financieringsvormen, en ontwikkeling van de in Nederland praktisch ontbrekende private huurmarkt. Interessant is ook om te kijken naar praktische samenwerkingsvormen tussen verzekeraars, pensioenfondsen, woningcorporaties en de zorgsector in Nederland en het buitenland. Een grotere hypotheekportefeuille voor verzekeraars en pensioenfondsen levert wel nieuwe vragen op voor het assetmanagement van fondsen en verzekeraars; dit is een belangrijk thema in de recente academische literatuur over illiquide beleggingen. Toepassing op Nederland kan inzicht verschaffen in de toekomstige vraag naar illiquide beleggingen, de knelpunten die zich daarbij voordoen, en de opties voor beleid om deze knelpunten te verhelpen.